

مقاله پژوهشی: راه کارهای استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخگو

در سامانه واکنش به بحران‌های هسته‌ای کشور

۲۰،۱۰۰۱،۱،۲۰۰۸۴۸۹۷،۱۴۰۰،۱۹،۸۴،۷،۰

مسعود عبدالله‌زاده^۱، نیما بحرینی بهزادی^۲، سیدمجید جدی^۳

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۱/۲۸

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۲/۰۸

چکیده

از محوری‌ترین چالش‌های حال حاضر سامانه واکنش به بحران‌های هسته‌ای کشور، نبود متولی پاسخگو و فرماندهی واحدی است که دارای قدرت اجرایی کافی برای کنترل و هدایت امر واکنش باشد. این مشکل در آنجایی نمود بیشتر دارد که لازم است سازمان‌ها، نهادها و ارگان‌های متنوع لشکری و کشوری در قالب ساختاری موقت به صورت هم‌زمان و با همکاری یکدیگر به اجرای اقدامات از پیش تعیین شده واکنش به بحران بپردازند؛ متأسفانه سازمان‌هایی همچون سازمان پدافند غیرعامل، سازمان انرژی اتمی و سازمان مدیریت بحران دارای ویژگی‌های لازم برای ایفای چنین نقشی نیستند. اینجاست که ضعف در استقرار فرماندهی مقتدر و واحد نه تنها باعث کاهش هماهنگی میان عوامل واکنش‌گر است بلکه موجبات هدر رفت منابع واکنش به بحران را فراهم می‌سازد. این مقاله باهدف ارائه راه کارهای استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخگو در سامانه واکنش به بحران‌های هسته‌ای کشور، انجام شده است. نوع تحقیق کاربردی توسعه‌ای بوده و با استفاده از روش توصیفی پیمایشی موضوع را مورد بررسی قرار داده است. محقق با مراجعه به خبرگان سرآمد ملی و انجام مصاحبه هدفمند، راه کارهای دریافت شده از تحلیل گفتمان آن را در قالب پرسشنامه در معرض نظر جامعه‌ی خبرگی قرار داده است. در نهایت با استفاده از محاسبه‌ی ضریب توافق لاوشه، علاوه بر تحقیق روایی، راه کارهای مورد تأیید جامعه‌ی نمونه مشخص و سپس به روش فریدمن اولویت‌بندی شدند. مقدار آلفای کرونباخ پرسش‌نامه ۰/۸۳۷ محاسبه شده است که پایایی خوبی را در پرسش‌ها نشان می‌دهد.

^۱ دانشیار دکتری فیزیک هسته‌ای دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام)

^۲ دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) N.behzadi@sndu.ac.ir

^۳ دانشیار دکتری مدیریت راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

واژگان کلیدی: فرماندهی واحد، بحران هسته‌ای، پدافند غیرعامل، قدرت اجرایی، واکنش

مقدمه

معمولاً حوادث هسته‌ای آن‌چنان کشورها را دچار پیامدهای وسیع و متنوع می‌کند که واکنش در برابر آن‌ها نیازمند به‌کارگیری کلیه امکانات ملی و فراملی است؛ بنابراین هر نوع واکنش به‌منظور رفع یا تقلیل اثر پیامدهای بحران‌های هسته‌ای کشور، نیازمند تجمیع و به‌کارگیری هم‌زمان امکانات و ظرفیت‌های سازمان‌های کشوری و لشکری است.

جمهوری اسلامی ایران از یک‌سو با عنایت به تجارب حاصل از جنگ تحمیلی و وقت‌گیر و پرهزینه بودن ایجاد ساختارهای جدید از سوی دیگر، ساختار کارگروهی را به‌عنوان ساختار واکنش در برابر بحران‌های هسته‌ای معرفی کرده و سال‌هاست مبتنی بر این ساختار رزمایش و تمرینات متعددی انجام داده است. بااین‌وجود طیف وسیع سازمان‌ها و ارگان‌های لشکری، کشوری یا خصوصی دخیل در امر واکنش، به دلیل وجود سلسله‌مراتب راهبردی متفاوت و مستقل، ایفای نقش فرماندهی سامانه‌ی واکنش ملی به بحران‌های هسته‌ای را به یک معضل تبدیل کرده است.

ازاین‌روست که بر اهمیت و وجوب تعیین تکلیف چنین مشکلی، به‌صراحت در سیاست‌های کلی نظام در پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی و حوادث غیرمترقبه مصوب سال ۱۳۸۴ تأکید شده است. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نیز پس از بازدید مناطق بحران‌زده زلزله کرمانشاه به این مشکل اشاره کرده‌اند. ایشان در این خصوص می‌فرمایند:

«یکی از کارهای واجب در این مناطق (بحران‌زده) وجود یک مرکزیت است؛ باید همه‌ی کارها تمرکز پیدا کند؛ از یکجا کارها بایستی مدیریت بشود. همه کار کنند، همه تلاش کنند، همه سهم بگیرند، اما یک مدیریت یکپارچه لازم است.» (بیانات در کرمانشاه، ۹۶/۸/۲۹)

مسئولیتی که شاید در حال حاضر به دلایل ساختاری یا نبود ظرفیت‌های لازم از توان سازمان‌هایی چون سازمان پدافند غیرعامل، سازمان مدیریت بحران یا سازمان انرژی اتمی خارج باشد.

اهمیت موضوع با توجه به تأثیرگذاری عمیق فرماندهی حادثه و متولی پاسخ‌گو در ارتقاء سطح هماهنگی و هم‌افزایی کارگروه‌های واکنش به بحران، دوچندان می‌شود. از سوی دیگر کمبود منابع اغلب یکی از مشکلات اساسی مرحله واکنش به بحران‌های ملی است و وجود فرماندهی واحد به دلیل ایجاد شرایط مساعد جهت هدایت صحیح منابع و جلوگیری از هم‌پوشانی و تداخل امور،

- موجب تسهیل در به‌کارگیری بهینه منابع می‌شود. با توجه به موارد بیان‌شده، ضرورت این پژوهش که بیانگر بعد سلبی یا مضرات عدم انجام آن است شامل موارد زیر خواهد بود:
- (۱) افزایش احتمال هدر رفت منابع در هنگام وقوع بحران؛
 - (۲) کاهش سطح هم‌افزایی میان کارگروه‌های سامانه‌ی واکنش به بحران‌های هسته‌ای؛
 - (۳) کاهش توانایی پاسخ به بحران؛
 - (۴) افزایش احتمال وقوع فاجعه.

از این بابت است که محقق هدف اصلی تحقیق خود را "دستیابی به راه کارهای مناسب استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخ‌گو در سامانه‌ی پاسخ به بحران‌های هسته‌ای کشور" در نظر گرفته است. هم‌راستا با این هدف، اهداف فرعی پژوهش به شرح زیر است:

- (۱) ارائه‌ی راه کارهای پیشنهادی استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخ‌گو در سامانه‌ی پاسخ به بحران‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران؛

۲ اولویت‌دهی به راه کارهای استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخ‌گو.

به دلیل اکتشافی بودن موضوع، مقاله فاقد فرضیه است و محقق پاسخ به سؤالات خود را با مراجعه به خبرگان سرآمد ملی در حوزه پدافند غیرعامل هسته‌ای و دریافت دانش ضمنی موجود از طریق مصاحبه پیگیری کرده است.

مبانی نظری

- پیشینه شناسی:

این پژوهش به لحاظ اکتشافی بودن فاقد پیشینه‌ی کاملاً مرتبط است، با این وجود برخی از پژوهش‌های مرتبط با این تحقیق به شرح زیر است:

(۱) "فرماندهی و کنترل در نحوه پاسخ‌گویی نوین به حوادث شهری" که توسط تیموری و همکاران در سال ۱۳۹۱ ارائه شده و به بررسی رویکردهای ویژه در مقابله با انواع حوادث و طبقه‌بندی تهدیدات بر اساس خطرپذیری شهر پرداخته و رابطه بین تهدید و نوع حادثه و همچنین نوع حادثه در تقابل با طراحی عملیات را مورد تحلیل قرار داده است.

(۲) حسین سلامی و علی علوی در مقاله‌ای از فصل‌نامه مطالعات دفاعی استراتژیک در سال ۱۳۹۶، تحت عنوان "شناسایی و تعیین عوامل مؤثر در ایجاد نظام فرماندهی و کنترل ارتباطات و اطلاعات شبکه محور دفاعی" با استفاده از مدل سه شاخگی به شناسایی عوامل

- مؤثر در ایجاد سامانه فرماندهی و کنترل پرداخته و نتایج را به‌عنوان الزامات اساسی ایجاد سامانه یادشده معرفی کرده‌اند.
- (۳) محمد قاسمی و همکاران در سال ۱۳۹۲ مقاله‌ای با عنوان "الگوی مرحله محور فرماندهی و کنترل در مدیریت بحران" به رشته تحریر درآورده‌اند که در آن ضمن تصحیح فرآیندهای فرماندهی و کنترل در مدیریت بحران، نظام فرماندهی و کنترل مناسب را در راستای برتری اطلاعاتی، برتری تصمیم‌گیری و برتری عملیاتی، ارائه کرده‌اند.
- (۴) مقاله علمی و پژوهشی "تبیین عوامل مؤثر بر نظام فرماندهی و کنترل سازمان پدافند غیرعامل" منتشرشده در فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک در سال ۱۳۹۷ توسط غلامرضا جلالی و ایرج بختیاری به شناسایی عوامل مؤثر بر نظام فرماندهی و کنترل سازمان پدافند غیرعامل به‌عنوان مقدمه‌ای بر تدوین راهبرد پرداخته است.
- (۵) مقاله "پابرجایی قابلیت‌های فرماندهی و واپایش از طریق برنامه‌ریزی (طرح‌ریزی) راهبردی منابع انسانی" که توسط امیری، هدایتی‌فر و حسینی در سال ۱۳۹۷ در فصل‌نامه راهبرد دفاعی دانشگاه عالی دفاع ملی چاپ‌شده است به نقش و اثر برنامه‌ریزی راهبردی منابع انسانی در پابرجایی قابلیت‌های فرماندهی برای مواجهه با تغییرات گوناگون پرداخته و فرایندهای اثرگذار منابع انسانی را بر موضوع احصاء کرده است.
- (۶) مقاله "مدل پیشنهادی سیستم فرماندهی و کنترل نظامی" که توسط پارسا و همکارانش در سال ۱۳۹۲ نوشته‌شده است نیز به دلیل بررسی نقاط ضعف سامانه‌ی فرماندهی و کنترل نظامی و تبیین نقش فناوری اطلاعات، مفید است.
- (۷) مقاله علمی و پژوهشی "مقدمه‌ای بر سامانه‌ی فرماندهی حادثه در مدیریت بحران" که توسط بیژن یاور و میثم میرطاهری در سال ۱۳۸۸ انجام‌شده است، نقاط ضعف، ویژگی‌ها و ساختار سامانه‌ی فرماندهی حادثه را موردبررسی قرار داده است.
- (۸) التینیجی^۱ در سال ۲۰۱۵ در رساله دکتری خود در دانشگاه سالفورد با عنوان "رویکردی راهبردی به آمادگی در شرایط اضطراری امارات متحده عربی" در قسمتی جداگانه به ساختارهای فرماندهی حادثه در کشور موصوف پرداخته است.

^۱Alteneiji

علی‌رغم مقالات متعددی که در حوزه‌ی فرماندهی و کنترل وجود دارد، اغلب مقالات به‌طور خاص به موضوع فرماندهی در حین واکنش به بحران‌های هسته‌ای کشور نپرداخته و تمرکز موضوعی بر چگونگی سامانه‌ی فرماندهی و کنترل در بحران یا ارائه‌ی ساختارهای پیشنهادی برای آن است؛ بنابراین این مقاله از منظر موضوعی دارای نوآوری است؛ چراکه محقق به‌طور مستقیم موضوع متولی فرماندهی، اداره امور و پاسخ‌گویی در هنگام وقوع بحران‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران را تعیین تکلیف می‌کند.

لازم به یادآوری است که تحقیقات متنوعی در برخی کشورهای پیشرفته متناسب با شرایط آن کشور، انجام‌شده که به دلیل ساختارهای متفاوت در سامانه‌های عملیاتی واکنش به بحران‌های هسته‌ای، قابلیت تعمیم برای جمهوری اسلامی ایران را نخواهد داشت.

– مفهوم شناسی:

واکنش (پاسخ) به بحران

آنچه در این تحقیق به‌عنوان واکنش تعریف‌شده است مرحله سوم فرآیند مدیریت بحران است که معمولاً به‌عنوان مرحله‌ی پاسخ یا مقابله در برابر بحران شناخته می‌شود.

واکنش شامل انجام اقدامات لازم برای کاهش یا از بین بردن تأثیرات بلایای رخ داده یا در حال اتفاق به‌منظور جلوگیری از مشقتها یا از دست رفتن منابع؛ یا ترکیبی از آنها است. (Alteneiji, 2015: 23)

واکنش «اقدامات فوری و متداوم، وظایف، برنامه‌ها و سامانه‌های مدیریتی مؤثر بر حوادث تهدیدکننده‌ی جان، مال، فعالیت‌های روزانه یا محیط‌زیست» (NFPA1600, 2013: 6) است.

مرحله‌ی واکنش، پاسخ یا مقابله شامل «خدمات اضطراری که به دنبال وقوع بحران و باهدف نجات جان و مال انسان‌ها، تأمین رفاه نسبی آنها و جلوگیری از آسیب‌های زیست‌محیطی و گسترش خسارات ارائه می‌شود» (میرسمیعی، ۱۳۹۴: ۵)

بنابراین «پاسخ عبارت است از کمک‌رسانی یا انجام مداخلات حین یا بلافاصله بعد از بلا به منظور حفظ جان و نیازهای حداقل و پایه مردم آسیب‌دیده. پاسخ می‌تواند فوری، کوتاه یا طولانی مدت باشد.» (اردلان و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۷)

بحران هسته‌ای

«بحران وضعیتی است که در آن فرآیند تغییر در سیستم به گونه‌ای درمی‌آید که ثبات و تعادل سیستم به شدت و با آینده‌ای نامطمئن به خطر می‌افتد» (حسینی، ۱۳۸۵: ۱۷)

این در حالی است که از نظر استاندارد پایه حفاظت در برابر اشعه «هرگونه وضعیت ناخواسته در نتیجه نقص فنی، خطای کاری یا سایر اشتباهات که پیامد آن از نقطه نظر حفاظت و ایمنی به دلیل پتانسیل پرتوگیری غیرعادی، قابل اغماض نباشد؛ سانحه‌ی پرتویی تلقی می‌شود.» (کریمی‌آشتیانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳)

با این وجود بحران هسته‌ای پیامدهایی وسیع‌تری نسبت به سانحه‌ی هسته‌ای داشته و وقوع ویژگی‌های یک بحران بخشی از مفهوم آن است؛ بنابراین «بحران در صنایع هسته‌ای، وضعیتی است که به واسطه رها شدن حجم زیادی از مواد رادیواکتیو باعث اختلال شدید در نظم و تعادل سیستم‌ها و ایجاد آثار سوء گسترده مالی، انسانی و زیست‌محیطی در محل و محیط پیرامون می‌گردد.» (بهره‌بر و همکاران، ۱۳۹۴: ۵)

با این وجود بحران هسته‌ای می‌تواند در خارج از صنایع هسته‌ای رخ داده باشد؛ بنابراین منطبق با تعریف قرارگاه پدافند پرتویی، بحران هسته‌ای «توسعه پیامدهای حوادث هسته‌ای است که منجر به بحران گردد.» (سازمان پدافند غیرعامل، ۱۳۹۲، ۱۵)

سامانه مدیریت حادثه

هدف از سیستم مدیریت حوادث، سازمان‌دهی کارکردها و هماهنگی سازمان‌هایی است که فعالیت‌های واکنشی را در یک یا چند صحنه عملیاتی اجرا می‌کنند. (علوی، ۱۳۸۷: ۴۴۶)

این سامانه (نخستین بار) در سال ۱۹۷۰ در کالیفرنای آمریکا به منظور مقابله با آتش‌سوزی تدوین گردید. قبل از تدوین سامانه، تحقیقات انجام‌شده در خصوص پاسخ به حوادث و بلایای قبلی معرف نقاط ضعف ذیل بود:

۱) ارتباط ناکافی به دلیل استفاده از مفاهیم و اصطلاحات نادرست و ناآشنا توسط واحدها و سازمان‌های درگیر در حوادث و بلایا، به عبارتی؛ نبود یک‌زبان مشترک بین سازمان‌های پاسخگو

۲) نبود ساختار مدیریتی استاندارد جهت تلفیق با سایر سازمان‌ها، فرماندهی، کنترل و مدیریت حجم بالای فعالیت‌های موردنیاز حوادث و بلایا؛

۳) نبود پاسخ‌گویی مناسب و به‌موقع به حوادث و بلایا؛

۴) نبود یک فرایند سیستماتیک برنامه‌ریزی حوادث و بلایا؛

در نتیجه این مشکلات و نقایص عدیده‌ی دیگر، حوادث و بلایا در هر نوع و اندازه‌ای اغلب به‌خوبی مدیریت نشده و منجر به تحمیل آسیب‌های متعدد در حوزه سلامت، آسیب‌ها و صدمات غیرضروری، مدیریت غیر مؤثر منابع و صدمات اقتصادی زیاد می‌شوند.

در پاسخ به این معضلات، سامانه‌ی فرماندهی حوادث و فوریت‌ها، طراحی گردید تا:

۱) زنجیره‌ی روشن و واضح فرماندهی جهت مدیریت تمام حوادث و بلایا را تنظیم نماید که برای انواع و اندازه‌های متفاوت قابل استفاده باشد؛

۲) به کارکنان (پرسنل) هر سازمان یا واحد اجازه دهد به ساختاری واحد که قادر به تفویض مسئولیت و ارائه‌ی پاسخ مؤثر به مشکلات موجود بوده باشد، ملحق شوند؛

۳) حمایت‌های مدیریتی و پشتیبانی لازم را برای کارکنان (پرسنل) عملیاتی ایجاد کند؛

۴) اقدامات ضروری انجام شود و از دوباره‌کاری اجتناب گردد. (خانکه و همکار، ۱۳۹۵: ۱۱۱)

بنابراین، وجود یک مرکز عملیات اضطراری با ساختار سازمانی مناسب برای شناسایی وظایف کارکنان، ایجاد شرایط بیشترین واپایش بر عملیات و تسریع در برنامه‌ریزی برای مدیریت بهتر بسیار حائز اهمیت است. (ناصری و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۸)

فرماندهی حادثه

فرماندهی عبارت از اختیاراتی است که یک فرمانده، به‌طور قانونی و به سبب درجه یا شغل بر نیروهای تحت امر خود اعمال می‌کند. (ستاری‌خواه، ۱۳۹۱) فرماندهی شامل اختیارات و مسئولیت به‌کارگیری مؤثر منابع، طرح‌ریزی، به‌کارگیری، سازمان‌دهی، هدایت، هماهنگی و کنترل نیروهای نظامی به‌منظور اجرای مأموریت هم می‌شود. (حقیقی، ۱۳۸۴)

اختیار فرماندهی برای فرمانده، کنترل لازم را به منظور انجام مأموریت فراهم می‌نماید که به واسطه‌ی آن از عهده مسئولیت خود برمی‌آید. اختیار واگذاری به یک فرمانده باید متناسب با مسئولیت محوله به وی باشد. (تسلیمی‌کار، ۱۳۹۵: ۷۷) می‌توان فرماندهی را از لحاظ اختیارات به فرماندهی کامل، فرماندهی عملیاتی، فرماندهی منهای عملیات، کنترل عملیاتی و کنترل تاکتیکی تقسیم نمود. زمانی که اختیارات یک فرمانده مافوق برای صدور دستورات به یگان‌های تابعه به نحوی باشد که کلیه جنبه‌های عملیاتی، امور اداری و آماد و پشتیبانی را شامل گردد، فرماندهی کامل نامیده می‌شود. (همان)

مقابله با حوادث و بلا یا نیاز به مدیرانی دارد که تصمیمات سریعی بگیرند و با تکیه بر مدیریت علمی و تجربه‌های عملی، چارچوبی برای تصمیم‌گیری و کنترل فراهم سازند.

مدیریت مؤثر حوادث و بلا یا شامل برنامه‌ریزی و آمادگی قبل از وقوع حوادث به همراه پاسخ مؤثر در حین آن می‌باشد. (خانکه و همکار، ۱۳۹۵: ۱۱۲) توجه نکردن به رشد و تقویت عوامل کلیدی مؤثر بر فرماندهی و واپایش، موجب از بین رفتن فرصت‌ها و ناکامی در دفاع و مواجهه با موقعیت‌های متغیر و متفاوت میدان نبرد (بحران) می‌شود. (امیری و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۳)

فرماندهی حادثه تنها جایگاهی است که همیشه و در هر شرایطی از حادثه فعال می‌گردد. این جایگاه علاوه بر فرماندهی، تدوین اهداف، مشخص کردن استراتژی‌ها و اولویت‌ها را نیز به عهده دارد. (خانکه و همکار، ۱۳۹۵: ۱۱۲) البته «ممکن است فرمانده حادثه برحسب نیاز، مسئولیت انجام فعالیت‌های خاص را به سایرین واگذار نماید مانند گروه یا شخص مسئول اطلاع‌رسانی عمومی، گروه یا شخص مسئول امنیت و گروه یا شخص مسئول ارتباطات.» (نادری فر و همکار، ۱۳۸۴: ۲۸۶)

فرماندهی سامانه پاسخ به بحران‌های هسته‌ای

فرماندهی حادثه در کشورهای مختلف متناسب با شاخص‌های تأثیرگذاری همچون نوع بحران‌ها، توان پاسخ، وسعت و عوامل دیگر تغییر می‌کند. به‌عنوان مثال «اولین سطح مدیریت بحران در ایالات متحده آمریکا، سازمان‌های محلی هستند و در صورتی که ابعاد بحران فراتر از توانایی آن‌ها باشد، سازمان‌های ایالتی وارد عمل شده و مسئولیت فرماندهی را بر عهده می‌گیرند و از منابع ایالتی جهت کمک‌رسانی استفاده می‌گردد. در صورتی که ابعاد بحران بسیار بزرگ باشد با درخواست فرماندار ایالت بحران‌زده از رئیس‌جمهور و تأیید وی، سازمان‌های فدرال و در رأس

آن‌ها سازمان مدیریت بحران فدرال وارد عمل می‌شود.» (یاوری، گلستان‌هاشمی، چشم‌به‌راه و خیام‌باشی، ۱۳۹۶: ۱۵۶)

در کشور کانادا با توجه به وسعت زیاد و توانایی‌های منطقه‌ای تنها «اگر مدیریت بحران خارج از توان استان‌ها باشد، آنگاه دولت ملی وارد عمل می‌شود. در سطح ملی سازمانی ملی بانام سازمان امنیت عمومی و آمادگی اضطراری این مسئولیت را طبق قوانین مربوطه بر عهده دارد.» (همان: ۱۶۸)

این در حالی است که «مدیریت بحران در کشور پاکستان بر عهده شورای امنیت ملی است که با سیزده عضو زیر نظر رئیس‌جمهور تشکیل می‌شود.» (همان: ۱۶۶) و در کشور ژاپن برنامه‌ریزی مدیریت بلایا «در حیطه چهار رویکرد عمومی، ایجاد آمادگی در جامعه، استانداردهای ساخت‌وساز و ارائه خدمات فوری توسط دولت است.» (همان: ۱۵۶)

طرح ملی پیشنهادی مدیریت بحران ناشی از حوادث پرتویی و هسته‌ای شورای عالی پدافند غیرعامل جمهوری اسلامی ایران «مدیریت، کنترل، راهبری و اداره شرایط بحران هسته‌ای در سطح ملی و پیامدهای ناشی از تهاجم نظامی دشمن به مراکز هسته‌ای» (شورای عالی پدافند غیرعامل، ۱۳۹۵: ۴) را بر عهده رئیس‌جمهور گذاشته است. همچنین مسئولیت «طرح‌ریزی، سیاست‌گذاری، هدایت، نظارت، کنترل و ارتقاء آمادگی، تدوین نظام عملیاتی پدافند پرتویی، راهبری، توسعه و تجهیز زیرساخت‌های پدافند پرتویی کشور و نیز توانمندسازی مسئولین قرارگاه‌های استان‌ها و شهرستان‌های هسته‌ای» (همان) را بر عهده سازمان پدافند غیرعامل (قرارگاه پدافند پرتویی کشور) قرار داده که در زمان بحران هسته‌ای در کنترل عملیاتی رئیس‌جمهور قرار می‌گیرد.

باین‌وجود این طرح در حد یک پیشنهاد است و «دستگاه‌های اجرایی کشور شامل استانداری‌ها، شهرداری‌ها و دهداری‌ها برای مدیریت امور مردم در شرایط بحران استراتژی و نظام و برنامه منسجمی ندارند؛ بنابراین، این کار الزاماً نیاز به یک نظام فرماندهی دارد تا مشخص گردد مردم (به‌علاوه عوامل واکنش‌دهنده) را چگونه می‌توان در این شرایط اداره کرد» (سازمان پدافند غیرعامل کشور، ۱۳۸۸: ۲۶)

روشناسی

محققین در این مقاله با توجه به تخصصی بودن حوزه پرتویی و هسته‌ای و همچنین به‌منظور احصاء دانش ضمنی متناسب با شرایط کشور، با مراجعه به خبرگان سرآمد و اجرای مصاحبه نیمه

ساختاریافته، موضوع را بررسی و سپس آن را به منظور اخذ تأیید و اولویت‌دهی به جامعه نمونه ارائه کرده‌اند.

از طرف دیگر با توجه به این‌که نتایج این پژوهش می‌تواند مبنای بهبود سازوکار راهبری سامانه‌ی واکنش در برابر بحران‌های هسته‌ای کشور باشد؛ تحقیق بر مبنای هدف، یک «تحقیق کاربردی توسعه‌ای» است. همچنین برای رسیدن به پاسخ سؤالات، از روش توصیفی پیمایشی استفاده می‌شود؛ چراکه استوار سازی آینده بر اساس وضع کنونی نیاز به توصیف عوامل، رفتارها و برآورد آن‌ها با استفاده از مراجعه و دریافت داده‌ها از محیط یا جامعه مرتبط دارد.

با توجه به بررسی روند تغییرات عناصر مؤثر بر موضوع، پیش‌بینی می‌شود محدوده زمانی صدق نتایج تحقیق تا افق زمانی ۱۴۱۴ باشد. قلمرو مکانی این تحقیق چه از منظر مطالعات انجام‌شده و چه از منظر محدوده مکانی صدق نتایج تحقیق، کشور جمهوری اسلامی ایران است.

جامعه آماری مصاحبه‌شوندگان با توجه به شرایط خاصی چون تجربه کاری در حوزه پدافند غیرعاملی هسته‌ای کشور در سطح راهبردی و همچنین داشتن تخصص در زمینه واکنش به بحران‌های هسته‌ای، حدود ۱۵ نفر تخمین شد. محققین پس از انجام ۹ مصاحبه نیمه ساختاریافته و دستیابی به اشباع نظری فرآیند موصوف را پایان داده است. نتایج در این بخش با استفاده از روش تحلیل گفتمان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج به دست آمده حاصل از فرآیند مصاحبه در جداول مربوطه ثبت و سپس در قالب پرسشنامه در معرض نظر جامعه نمونه قرار داده شد. جامعه آماری پرسش‌شوندگان شامل تمامی خبرگان آشنا در حوزه‌های مرتبط با فرآیند واکنش به بحران‌های کشور است که علاوه بر آن با ویژگی‌های خاص بحران‌های هسته‌ای در سطح راهبردی آشنایی دارند؛ در این راستا محقق با نگاه تخصصی به خبرگان حاضر در سطح کشور، جامعه آماری پژوهش را به ترتیب جدول زیر حدود ۶۵ نفر در نظر می‌گیرد. در این مرحله، نمونه‌گیری به صورت تمام شمار در نظر گرفته شده است.

با توجه به محدودیت‌های امنیتی وسیعی که در این حوزه حاکم است، پس از موفقیت در تحویل تعداد ۵۵ پرسش‌نامه، حدود ۴۵ پرسشنامه قابل‌اتکا دریافت و تحلیل شد.

جدول ۱: جامعه‌ی آماری تحقیق

تعداد	جامعه آماری پژوهش
۷	کارشناسان سازمان پدافند غیرعامل با تخصص مرتبط
۱۰	کارشناسان سازمان انرژی اتمی

۷	کارشناسان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح با تخصص مرتبط
۶	کارشناسان سازمان مدیریت بحران کشور با تخصص مرتبط
۱۵	کارشناسان نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران
۵	مراکز علمی و تحقیقاتی مرتبط
۱۵	اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی
۶۵	مجموع

روایی و پایایی مصاحبه

در تحقیقات کمی ایده‌های اعتبار بر شیوه‌هایی نظیر اعتبار مقیاس‌های رتبه‌بندی مورد استفاده در یک مصاحبه‌ی ساختارمند متمرکز می‌شود؛ اما در تحقیقات کیفی توجه به اعتبار تفاسیر است. (عباس‌زاده، ۱۳۹۱: ۲۲)

اغلب در تحقیقات کیفی «اعتبار سازه‌ای به (عنوان) شکل‌گیری مقیاس‌های عملیاتی مناسب برای مفاهیم بررسی شده به کار می‌رود.» (همان: ۲۵) همچنین اعتبار محتوایی یا «اعتبار درونی به روابط علی و میزان تأثیر یک متغیر بر سایر متغیرها اشاره دارد» (همان) و در نهایت اعتبار ظاهری یا بیرونی «به توانایی یافته‌های تحقیق برای تعمیم‌پذیری اشاره دارد» (همان: ۲۶)

در این مقاله به جهت اطمینان از روایی سؤالات مصاحبه از منظر اعتبار درونی، سعی در کسب تأیید از طریق توزیع پرسش‌نامه بسته و دریافت اطلاعات موازی به روش کتابخانه‌ای شده است. در همین راستا هنگام مصاحبه با خبرگان امر با صراحت به جهت‌گیری‌های نظری محقق اشاره شده است. در نهایت از جنبه اعتبار ظاهری (انتقال‌پذیری) اخذ تأیید اعتبار به‌وسیله‌ی توصیف غنی و کامل داده‌ها و تأیید کفایت کمی و کیفی آن‌ها توسط خبرگان انجام شد.

علاوه بر آن به‌منظور بررسی پایایی (اطمینان‌پذیری یا بازیافت پذیری) داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه، از روش‌های زیر بهره گرفته شده است:

- ۱) دقت حداکثری در اجرای فرآیندهای تحقیق؛
- ۲) استفاده از خبرگان با تخصص و تجربه‌ی کاری مرتبط تا حد اشباع نظری؛
- ۳) استفاده از سازوکارهای کمینه‌سازی خطا؛ از جمله کسب تأیید مجدد از خبرگان.

روایی و پایایی پرسشنامه

برای تضمین روایی محتوای پرسش‌نامه، از روش محاسبه‌ی ضریب توافق لاوشه استفاده شده است. مقادیر CVR محاسبه شده در جدول مربوطه فهرست شده است. محقق در این تحقیق سؤال‌هایی را که ضریب توافقی کمتر از ۰/۳۱ را کسب کردند، حذف کرده است. روایی ظاهری پرسش‌نامه، با توزیع ده پرسش‌نامه اولیه و کسب نظر خبرگان در خصوص قابل فهم بودن، متناسب بودن با شرایط و طرح صحیح منظور و اهداف پرسشنامه و پس از آن اعمال تغییرات لازم تضمین شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده و مقدار آن معادل با ۰/۸۳۷ به دست آمده است که پایایی خوبی را نشان می‌دهد.

اولویت‌بندی

به منظور اولویت‌بندی راه‌کارها از آزمون فریدمن بهره برده‌ایم. نتایج این بخش در ستون سمت چپ جدول مربوطه قابل مشاهده است. نتایج آمار توصیفی به کمک نرم‌افزار SPSS تحلیل شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

جدول ۲ شرح متن و نتایج مصاحبه انجام شده با سؤال چيستی راه‌کارهای استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخ‌گو در سامانه‌ی واکنش را ارائه می‌کند. با توجه به محدودیت‌های موجود در این حوزه از فهرست اسامی مصاحبه‌شوندگان صرف نظر و تنها به تاریخ مصاحبه بسنده کردیم.

جدول ۲: راه‌کارهای استقرار فرماندهی و متولی پاسخ‌گو در سامانه‌ی واکنش به بحران‌های هسته‌ای از دید خبرگان

مفهوم (راه‌کار)	متن فرمایش خبره	مصاحبه‌شونده
سازمان در حد ریاست جمهوری	آنچه در بسیاری از کشورها وجود دارد و تقریباً همه در اتریشی آن هم رأی هستند و قطعاً مطلوب هم است این است که سازمانی در حد ریاست جمهوری و وزارتخانه وجود داشته باشد که وظیفه آن پاسخ‌گویی به بحران است؛ اما این امر، نقش دیگر سازمان‌ها را منتفی نمی‌کند و سازمان یادشده تنها نقش متولی، مسئول و پاسخ‌گو را دارد.	کارشناس ۱ ۹۷/۱۲/۲۳
دیرخانه اجرایی سازمان انرژی اتمی و سازمان پدافند غیرعامل، قوانین توسط شورای عالی	طرح‌ریزی انجام کار با عنایت به تخصص و وجود تعامل با آژانس انرژی اتمی و قابلیت ایجاد ارتباطات لازم درون کشوری و وجود شناخت محیطی لازم، به سازمان انرژی اتمی و سازمان پدافند غیرعامل سپرده شود. از سوی دیگر به منظور تسریع در دریافت قوانین مورد نیاز این قوانین به صورت مستقیم از شورای عالی امنیت	کارشناس ۲ ۹۷/۴/۱۴

امنیّت ملی دریافت شود.	ملی دریافت شود؛ البته این امر علی رغم افزایش سرعت کار موجب کاهش پختگی قوانین خواهد شد.	
نقش مسئول و فرماندهی بر عهده ریاست جمهور یا معاون آن باشد.	اغلب بالاترین مقام اجرایی کشور مسئول اصلی فرماندهی مرحله ای واکنش به بحران است. در این خصوص دو پیشنهاد وجود داشت اول شخص رئیس جمهور و دوم معاون رئیس جمهور؛ البته دلیل این است که در این رابطه باید مشارکت صددرصدی وجود داشته باشد و این تنها در صورتی ممکن است که بالاترین مقام اجرایی در رأس امور واکنش به بحران قرار گیرد.	کارشناس ۳ ۹۷/۴/۱۴
سازمان پدافند غیرعامل دبیرخانه اجرایی	سازمان پدافند غیرعامل یک ستاد راهبردی است و نباید در نقش اجرایی وارد شود. اقدامات مرتبط با فرماندهی و کنترل کمیته های اجرایی را باید به نهادی سپرد که قدرت اجرایی لازم برای ابلاغ موارد و مصوبات به وزارتخانه ها یا دیگر ارگان های دست اندرکار را داشته باشد. سازمان پدافند غیرعامل را بیشتر می توان به عنوان دبیر فرماندهی و کنترل این مجموعه در نظر داشت که نقش مشاوره، پیگیری و نظارت و تدوین و تصویب را دارد.	کارشناس ۴ ۹۷/۲/۶
فرماندهی بر عهده ارگان لشگری	دو راه حل وجود دارد اول اینکه فرمانده را یکی از ارگان های لشگری در نظر گرفته و دیگران را ملزم به تبعیت از آن بدانیم. راه حل دوم این است که تمام دستگاه های فعال یا دارای توانمندی در حوزه پاسخ به بحران هسته ای را فراخوانده و متناسب با قابلیت های موجود در هر سازمان یا ارگان ریاست کارگروه را به آن بسپاریم. در این روش هم ضعف در تعامل و هم افزایش وجود دارد که باید با تمرین، آموزش و وضع قوانین و مقررات الزام آور برطرف شود	کارشناس ۵ ۹۷/۴/۷
ریاست جمهور فرمانده و سازمان پدافند زیرمجموعه آن باشد.	سازمان پدافند غیرعامل در این رابطه دارای تضادی بنیادی است چراکه دستگاه های زیرمجموعه طرح واکنش ملی به بحران های هسته ای به دلایل ساختاری از سازمان تبعیت ندارند و اغلب زیرمجموعه ستاد کل نیستند تا الزام اجرایی در این خصوص داشته باشند. از این روی بهتر است سازمان پدافند غیرعامل به نهاد ریاست جمهوری متصل باشد.	کارشناس ۶ ۱۳۹۶/۱۲/۹

پس از تحلیل گفتمان مصاحبه با خبرگان سرآمد ملی در حوزه پدافند هسته‌ای، تعداد ده پیشنهاد اصلی به شرح جدول مربوطه دریافت و در قالب پرسشنامه در معرض دید خبرگان جامعه نمونه قرار گرفت.

جدول ۳: فهرست راه‌کارهای استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخ‌گو در سامانه‌ی واکنش به بحران‌های هسته‌ای

ردیف	راه‌کارهای استقرار فرماندهی و متولی پاسخ‌گو
۱	ریاست جمهوری به‌عنوان متولی فرماندهی و پاسخ‌گویی در سامانه‌ی واکنش به بحران
۲	وزیر دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح به‌عنوان متولی فرماندهی واکنش به بحران
۳	شورای امنیت ملی به‌عنوان متولی فرماندهی کمیته واکنش به بحران
۴	رئیس ستاد کل نیروهای مسلح به‌عنوان متولی واکنش به بحران هسته‌ای
۵	در نظر گرفتن سازمان پدافند غیرعامل به‌عنوان هماهنگ‌کننده و دبیرخانه اجرایی، فرمانده واکنش در برابر بحران هسته‌ای بر عهده ریاست جمهوری
۶	در نظر گرفتن سازمان انرژی اتمی به‌عنوان هماهنگ‌کننده و دبیرخانه اجرایی واکنش
۷	در نظر گرفتن سازمان پدافند غیرعامل به‌عنوان هماهنگ‌کننده و دبیرخانه اجرایی، فرماندهی کمیته واکنش به بحران وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح
۸	در نظر گرفتن سازمان پدافند غیرعامل به‌عنوان هماهنگ‌کننده و دبیرخانه اجرایی و پاسخگوی امور زیر نظر مستقیم نهاد ریاست جمهوری به‌عنوان فرمانده کمیته‌های واکنش
۹	در نظر گرفتن سازمان مدیریت بحران به‌عنوان متولی واکنش در برابر بحران هسته‌ای
۱۰	ایجاد یک وزارتخانه یا معاونت مستقل در دولت به‌عنوان متولی

در جدول بالا برای تصدی مسئولیت فرماندهی سامانه واکنش به بحران‌های هسته‌ای کشور چهار پیشنهاد مختلف داده شده است. این پیشنهادها شامل فرماندهی ریاست جمهوری، وزیر دفاع، شورای امنیت و رئیس ستاد کل نیروهای مسلح است. همچنین برای تصدی مقام دبیرخانه اجرایی فرماندهی سامانه موصوف، سه پیشنهاد شامل سازمان پدافند غیرعامل، سازمان انرژی اتمی و سازمان مدیریت بحران داده شده است.

البته پیشنهاددهندگان سازمان پدافند غیرعامل به‌عنوان دبیرخانه اجرایی، دو ساختار راهبردی متفاوت را برای این سازمان در نظر داشتند که شامل سازمان در ذیل ریاست جمهوری یا سازمان در ذیل وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح است. در نهایت عده‌ای قائل به تأسیس سازمانی مستقل برای واکنش به بحران‌های هسته‌ای در دولت بودند که آخرین راه کار پیشنهادی جدول را تشکیل می‌دهد. شرح نتایج آمار توصیفی حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

جدول ۴: نتایج آمار توصیفی مربوط به راه کارهای استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخگو در سامانه‌ی واکنش به بحران‌های هسته‌ای کشور

حوزه	اختلاف میانگین با مقدار میانه	آماره آزمون	سطح معناداری	ضریب توافق CVR	آلفای کرونباخ	آماره فریدمن	اولویت
راه کار ۱	۰/۶۲۰۶۹	۱/۹۹۲	۰/۰۵	۰/۵۱	۰/۸۳۷	۱۷/۲۱	۲
راه کار ۲	حذف شدند		حذف شدند		۰/۱۰۳	حذف شدند	
راه کار ۳					۰/۳۱		
راه کار ۴	۰/۲۰۶۹۰	۰/۶۸۲	۰/۰۵۰	۰/۷۲	۰/۸۳۷	۱۵/۸۴	۳
راه کار ۵	۰/۷۲۴۱۴	۳/۵۵۰	۰/۰۰۱	۰/۹۳	۰/۸۳۷	۲۰/۲۴	۱
راه کار ۶	حذف شد		حذف شد		حذف شد		حذف شد
راه کار ۷							حذف شد
راه کار ۸	حذف شدند		حذف شدند		۰/۳۷	حذف شدند	
راه کار ۹					۰/۳۱		
راه کار ۱۰					۰/۱۰۳		

با عنایت به مندرجات جدول یادشده روشن است که ضریب توافق مربوط به راه کارهای شماره ۲، ۳، ۶، ۸، ۹ و ۱۰ پایین تر از حد قابل قبول بوده و این راه کارها به دلیل عدم توافق نسبی خبرگان بر روی آنها حذف شده‌اند. به این ترتیب راه کارهای زیر از فهرست مورد تأیید جامعه آماری خارج می‌شوند.

۱) وزیر دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح به‌عنوان متولی فرماندهی واکنش به بحران؛

۲) شورای امنیت ملی به‌عنوان متولی فرماندهی کمیته واکنش به بحران؛

- ۳) در نظر گرفتن سازمان انرژی اتمی به عنوان هماهنگ کننده و دبیرخانه اجرایی واکنش؛
- ۴) در نظر گرفتن سازمان پدافند غیرعامل به عنوان هماهنگ کننده و دبیرخانه اجرایی و پاسخگوی امور زیر نظر مستقیم نهاد ریاست جمهوری به عنوان فرمانده کمیته های واکنش؛
- ۵) در نظر گرفتن سازمان مدیریت بحران به عنوان متولی واکنش در برابر بحران هسته ای؛
- ۶) ایجاد یک وزارتخانه یا معاونت مستقل در دولت به عنوان متولی.

دیگر راه کارها دارای مقدار قابل قبولی برای ضریب یادشده بوده و این امر توافق نسبی خبرگان را در تأیید راه کارهای یادشده نشان می دهد.

ستون اول جدول ۴ مربوط به اختلاف میانگین نمرات دریافتی هر راه کار نسبت به مقدار میانه یعنی عدد ۳ است. منطبق بر داده های این ستون راه کار شماره ۵ بیشترین نمره را از خبرگان دریافت کرده است که با کسب رتبه نخست در نتایج آزمون فریدمن هم مورد تأیید واقع شده است.

نتیجه گیری و پیشنهاد

الف - نتیجه گیری:

با توجه به آنچه در جدول ۴ آمده است، راه کارهای اولویت دار استقرار فرماندهی واحد و متولی پاسخ گو در فرآیند واکنش به بحران های هسته ای کشور به شرح جدول ۵ می باشد. بر اساس این جدول ارجح ترین راه کار پیش رو، منطبق با پیشنهاد شورای عالی پدافند غیرعامل، ضمن در نظر گرفتن ریاست جمهور به عنوان فرمانده عملیات واکنش حین بحران های هسته ای، در نظر داشتن سازمان پدافند غیرعامل به عنوان هماهنگ کننده ی امور و دبیرخانه ی اجرایی رئیس جمهور است. صحت توافق بر سر این موضوع با توجه به مدنظر قرار دادن مقدار حاصل شده ۰/۹۳ برای ضریب توافق به عنوان معیار سنجش میزان توافق خبرگان، قوت می یابد.

جدول ۵: راه کارهای اولویت دار استقرار فرماندهی و متولی پاسخ گو، تأییدشده توسط خبرگان

اولویت	راه کار
۱	در نظر گرفتن ریاست جمهوری به عنوان فرمانده سامانه ی واکنش در برابر بحران هسته ای و سازمان پدافند غیرعامل به عنوان هماهنگ کننده و دبیرخانه اجرایی سامانه ی یادشده
۲	ریاست جمهوری به عنوان متولی فرماندهی و متولی پاسخ گوی سامانه ی واکنش به بحران های هسته ای
۳	رئیس ستاد کل نیروهای مسلح به عنوان متولی واکنش به بحران هسته ای
۴	فرماندهی کمیته واکنش به بحران بر عهده وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان پدافند غیرعامل به عنوان هماهنگ کننده و دبیرخانه اجرایی سامانه

سایر پیشنهادها به‌جز پیشنهاد فرماندهی و متولی پاسخ بودن هم‌زمان ریاست جمهوری چندان مقبول نظر خبرگان واقع نشده است؛ البته محقق معتقد است در این حالت هم با توجه به شرایط، نقش هماهنگ‌کننده و دبیرخانه‌ی اجرایی، خارج از توان ریاست جمهوری بوده و باید به یکی از بخش‌های زیرمجموعه ریاست جمهوری سپرده شود.

ایجاد یا پرورش سازمانی جدید با توانایی ایفای چنین نقشی در ذیل دفتر ریاست جمهوری می‌تواند بسیار هزینه‌بر و یا زمان‌بر باشد؛ این در حالی است که در حال حاضر سازمان پدافند غیرعامل از نظر ساختاری چندان توانایی اجرای نقش دبیرخانه اجرایی ریاست جمهوری را در حوزه پاسخ به بحران‌های هسته‌ای کشور ندارد؛ چراکه این سازمان یک سازمان لشکری محسوب شده و از نظر ساختاری زیرمجموعه ریاست جمهوری قرار ندارد.

اما سازمان پدافند غیرعامل به دلیل تجاربی که در اجرای مانورهای پدافند هسته‌ای و ایجاد هماهنگی میان عوامل پاسخگو دارد، دارای ظرفیت‌هایی غیرقابل‌انکار در فرآیند راهبری و ساماندهی سامانه‌ی واکنش به بحران هسته‌ای است؛ بنابراین لزوم تغییراتی ساختاری در سطح راهبردی در این سازمان برای ایفای نقش بهینه به‌عنوان نهاد پاسخگو و دبیرخانه اجرایی ریاست جمهوری در فرآیند واکنش به بحران‌های هسته‌ای ضروری است.

در انتها لزوم تصویب قوانین الزام‌آور در حوزه واکنش به بحران‌های هسته‌ای به‌ویژه برای سازمان‌ها و نهادهای لشکری موردی است که نباید از آن غافل شد.

ب- پیشنهادها:

پیشنادهای اجرایی:

۱) لازم است تمهیدات قانونی به‌منظور تغییر ساختار راهبردی سازمان پدافند غیرعامل یا قرارگاه پدافند پرتویی به‌منظور پیشبرد امور یادشده در متن مقاله، پیشنهاد و مصوب گردد. به‌طور دقیق‌تر لازم است با توجه به اجماع نظر در خصوص سپردن نقش فرماندهی سامانه‌ی واکنش به بحران‌های هسته‌ای به ریاست جمهوری، سازمان پدافند غیرعامل به‌منظور ایفای نقش دبیرخانه اجرایی و نهاد پاسخگو از نظر ساختاری زیرمجموعه مستقیم یا غیرمستقیم ریاست جمهوری قرار گیرد.

۲) مسئولین با ایجاد تعامل با وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مرتبط بستر پیاده‌سازی راه کارهای اولویت‌دار اول یا دوم را فراهم آورند.

۳) قوانین الزام آور به منظور اجرای امور ابلاغی از سوی دبیرخانه اجرایی ریاست جمهوری، پیشنهاد و پس از تصویب به تمامی اعضای کارگروه‌های واکنش ابلاغ شود.

۴) محقق معتقد است هرچند نظر غالب خبرگان این تحقیق بر عهده‌داری فرماندهی عملیات واکنش ملی به بحران‌های هسته‌ای توسط رئیس‌جمهور است؛ با این وجود شرایط غافلگیرکننده و پیچیده بحران ایجاب می‌کند یک هسته تخصصی مرکزی متشکل از یک نفر متخصص و یک نفر مدیر ارشد از هر سازمان یا نهاد ذینفع، در قالب ستاد موقت راهبردی تخصصی واکنش به بحران هسته‌ای، تشکیل و ریاست جمهوری را در تصمیم‌گیری‌های حین بحران یاری رسانند.

پیشنادهای پژوهشی:

- ۱) یکی از اولین اقداماتی که لازم است در این حوزه مورد پژوهش واقع شود موضوع چپستی الزامات حقوقی و قوانینی است که باید مصوب و پس از آن مورد بهره‌برداری واقع شود؛
- ۲) دومین حوزه پژوهشی، موضوع برنامه‌ریزی و اختصاص بودجه مصوب به سامانه‌ی واکنش به بحران‌های هسته‌ای از طریق متولی پاسخ‌گو و دبیرخانه اجرایی فرمانده سامانه‌ی واکنش است که خود باعث افزایش قدرت اجرایی خواهد بود.

فهرست منابع

الف - منابع فارسی:

- اردلان، علی؛ مرادیان، محمدجواد و صابری‌نیا، امین (۱۳۹۴)، "برنامه ملی پاسخ نظام سلامت در بلایا و فوریت‌ها"، تهران، انتشارات آذربزین
- امیری، حسن؛ هدایتی‌فر، صبا و حسینی، سیدحمید (۱۳۹۷)، "پابرجایی قابلیت‌های فرماندهی و واپایش از طریق برنامه‌ریزی راهبردی منابع انسانی"، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال شانزدهم، شماره ۶۱
- بهره‌بر، سجاد؛ رستایش، سیما و سپانلو، کامران (۱۳۹۴)، "مؤخه‌های مدیریتی حادثه فوکوشیما دایچی ژاپن در مدیریت ریسک نیروگاه‌های هسته‌ای جهان"، کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد و مهندسی صنایع
- تسلیمی‌کار، بهروز (۱۳۹۵)، "تأثیر وحدت فرماندهی در ارتقاء توان رزمی پدافند هوایی کشور جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه علوم و فنون نظامی، سال یازدهم، شماره ۳۴
- میرسمیعی، سیدمحمد؛ درخشانی، کمال و چشمه‌نور، مرتضی (۱۳۹۴)، "اصول و مبانی مدیریت بحران"، تهران، نشر پشیمان
- سازمان پدافند غیرعامل (۱۳۹۲)، "سند راهبردی پدافند پرتویی"، سازمان پدافند غیرعامل کشور، چاپ اول، ویرایش نخست
- سازمان پدافند غیرعامل (۱۳۸۸)، "سند راهبردی پدافند غیرعامل"، مبانی و مستندات
- ستاری‌خواه، علی و پردیس، سیدرضا (۱۳۸۹)، "سامانه فرماندهی و کنترل یکپارچه پدافند غیرعامل کشور"، دانشگاه شریف، چهارمین کنفرانس فرماندهی و کنترل ایران
- شورای عالی (کمیته دائمی) پدافند غیرعامل کشور (۱۳۹۵)، "پیش‌نویس طرح ملی مدیریت بحران ناشی از حوادث پرتویی و هسته‌ای، سازمان پدافند غیرعامل"، تهران
- حسینی، حسین (۱۳۸۵)، "بحران چیست و چگونه تولید می‌شود؟"، فصلنامه امنیت، سال پنجم، شماره ۱ و ۲
- حقیری، علی‌اصغر و ستاری‌خواه، علی (۱۳۸۴)، "سامانه فرماندهی و کنترل به‌عنوان عامل برتری‌ساز در نیروهای مسلح"، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، سال هفتم، شماره‌های ۲۳ و ۲۴

- خانکه، حمیدرضا و معصومی، غلامرضا (۱۳۹۶)، "راهنمای ملی مدیریت خطر بیمارستانی بر اساس شاخص‌های اعتبارسنجی"، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- خانکه، حمیدرضا و همکاران (۱۳۹۰)، "آمادگی بیمارستانی در حوادث و بلايا: برنامه‌ی کشوری"، انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، نوبت اول
- عباس‌زاده، محمد (۱۳۹۱)، "نأملی بر اعتبار و پایایی در تحقیقات کیفی، جامعه‌شناختی کاربردی"، سال بیست و سوم، پیاپی ۴۵، شماره اول
- کریمی‌آشتیانی، حسین؛ کریمی‌آشتیانی، محسن؛ کاردان، محمدرضا؛ باباخانی، اسد و خطایی، سپیده (۱۳۹۲)، "ارزیابی خطر پرتویی در شهر تهران با ابزار GIS"، کنفرانس ملی مدیریت بحران و HSE، تهران
- ناصری، کیومرث؛ گیوه‌چی، سعید و نصرآبادی، مهناز (۱۳۹۲)، "بررسی الگوی ساختار سازمانی مرکز عملیات اضطراری در واحد صنعتی"، دو فصلنامه علمی و پژوهشی مدیریت بحران، شماره پنجم
- نادری‌فر، مهدی و شیرزاد، هادی (۱۳۸۴)، "واکنش به حوادث اضطراری هسته‌ای و رادیولوژیک"، تهران، مهر قائم
- یاور، علیرضا؛ گلستان‌هاشمی، سیدمهدی؛ چشم‌براه، محسن و خیام‌باشی، بیژن (۱۳۹۵)، "ساختار مدیریتی نظم و امنیت انتظامی در بحران‌های طبیعی"، پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، سال نهم، شماره ۲، پیاپی ۳۴

ب- منابع انگلیسی:

- Alteneiji, Hamdan Rashid, (2015), A Strategic Approach to Emergency Preparedness in the UAE, Salford, UK, School of the Built Environment College of Science and Technology University of Salford.
- Branscomb, L, (2006), Sustainable cities: Safety and security, journal of Technology in Society.
- NFPA1600, (2013), Standard on Disaster/Emergency Management and Business Continuity programs, USA, National Fire Protection Ass.

ج- سایت:

-www.khamenei.ir

- "بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)" دسترسی در

